La Comuna del Ca
institució medieval

Guillem Puig Vallverdú, historiador, soci del Centre d'Estudis Selvatans

Per molts veïns i veïnes del Camp de Tarragona quan ens parlen de la Comuna ens ve al cap una idea difusa d'una institució de temps ençà. D'una entitat que existí al Camp durant l'època medieval, però que no sabem ben bé quan comença ni com i per què va acabar. Certament, la Comuna del Camp de Tarragona és una de les institucions medievals supramunicipals més desconegudes de la història de Catalunya. Per situar-nos en el tremps, podem dir que funcionà entre el segles XIV i XVIII i agrupà els pobles del Camp de Tarragona per defensar els privilegis i els costums locals davant dels abusos del seu senyor, l'arquebisbe, i el comte de Barcelona.

Tomba de l'arquebisbe Joan d'Aragó a Tarragona (1327-1334). Foto: Guillem Puig Vallverdú.

En moltes ocasions s'evidencia que el seu coneixement no passa dels cercles d'estudiosos del territori o els acadèmics medievalistes que s'hi han interessat. Malgrat que han estat moltes les dissertacions sobre la institució medieval, el seu coneixement no s'ha traslladat al públic general. És per això que, des dels darrers anys, s'ha ampliat la voluntat de donar a conèixer a la ciutadania aquesta institució genuïna de l'antiga arxidiòcesi tarragonina. Una dinàmica a la qual el Centre d'Estudis Selvatans ens vam voler sumar el 2014 aprofitant els actes dels tres-cents anys de la Guerra de Successió. L'efemèride ens permetia parlar de la Comuna o, més ben dit, del seu final amb la instauració del Decret de Nova Planta. Vam decidir fer-ho a través d'una exposició itinerant, allunyada de la perspectiva localista, perquè pugués arribar a com més gent, millor. És per això que celebrem i agraïm al Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar i a la seva revista, *Lo Floc*, l'oportunitat

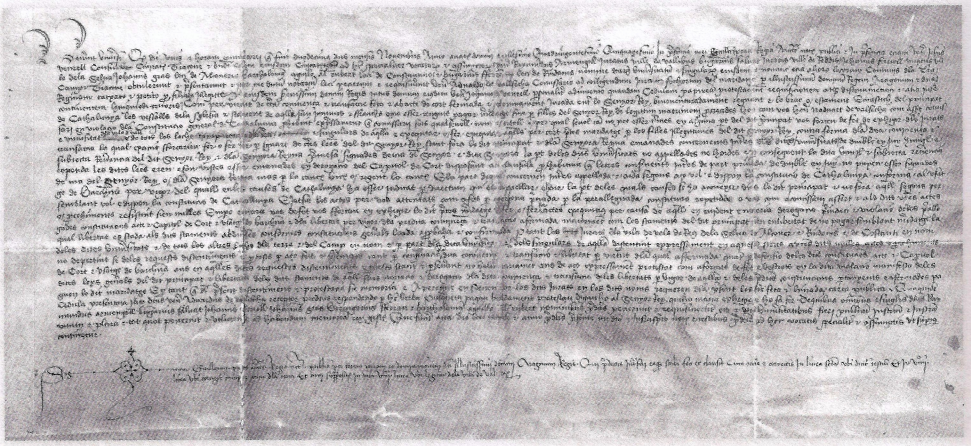
mp, la història d'una per descobrir

que ens brinden en publicar-nos el present article.

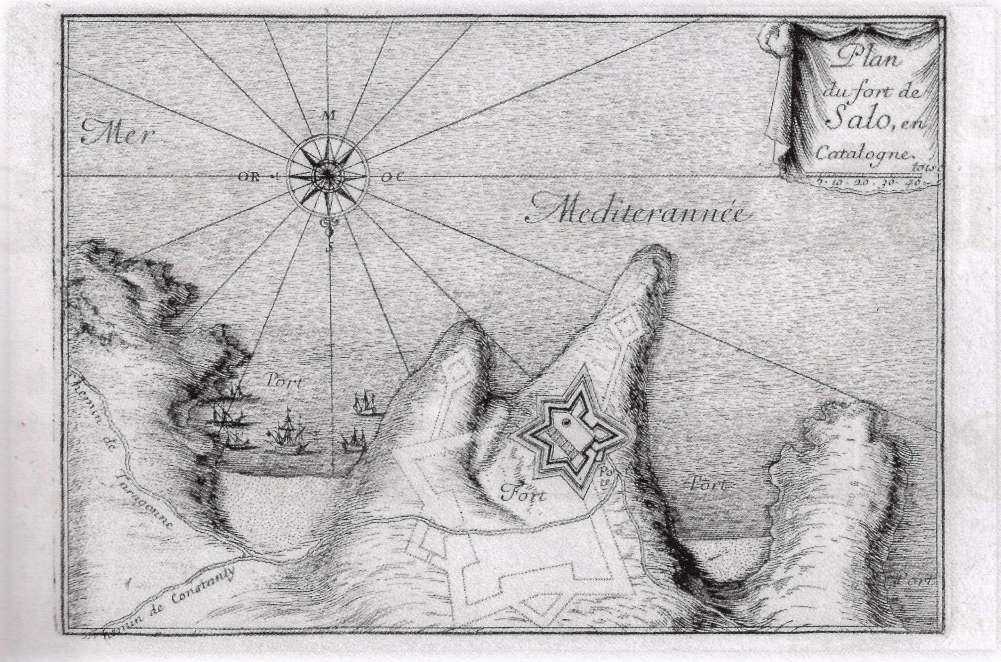
La història de la Comuna és tumultuosa, plena de conflictes amb l'autoritat reial i senyorial des del primer terç del segle XIV. Si bé fins aleshores també hi havia hagut conflictes entre senyors i vassalls, les autoritats havien negociat les reclamacions dels seus súbdits sense reconèixer la seva organització. Fou el 1330 que nasqué oficialment la Comuna del Camp, quan l'arquebisbe Joan d'Aragó la reconegué després que els comuners acceptessin contribuir amb el dispendi de la creuada contra el Regne de Granada.

Fou a partir de 1335 quan la Comuna començà a reunir-se periòdicament i a adquirir privilegis. El primer fou atorgat pel mateix Joan d'Aragó, que l'estructurà jurídicament consentint a tots els pobles que la formaven el dret de tenir veu i vot a les deliberacions del Consell de la Comuna. Hi accediren a través d'uns representants anomenats síndics. En aquestes reunions, celebrades com ja era costum a la Selva del Camp, els pobles de la Comuna es repartiren equitativament el pagament dels impostos que calia entregar a l'arquebisbe. D'aquesta manera actuaven com una entitat jurídica pròpia i amb una sola veu davant l'autoritat senyorial. Però els impostos no era l'únic que es repartia entre els membres de la Comuna, sinó també els beneficis. Un exemple d'això fou quan, el 24 de novembre de 1335, es va reunir el Consell de la Comuna per nomenar síndics perquè anessin a Barcelona a fer-se càrrec del botí d'un vaixell genovès capturat.

La Comuna del Camp va arribar a agrupar un total de 112 pobles de la senyoria de l'arquebisbat i foren molts els que entraren i sortiren de la institució al llarg de la seva història. Però qui no en formà mai part fou la ciutat de Tarragona que «té son propi

Protesta presentada pel síndic de la Comuna en la qual es demana que no s'hagi de pagar el maridatge de les filles il·legítimes d'Alfons el Magnànim (12 de novembre de 1450).
Font: Arxiu de la Comuna del Caamp.

Port de Salou segons l'enginyer francès Beaulieu (mitjans del segle XVII).

territori y districte diferent y separat dels términens de les demés viles y llochs del Camp de Tarragona».

L'organització comunal, més enllà del Camp de Tarragona, va ser una pràctica habitual a tota l'Europa occidental entre els segles XIV i XVIII. Així, doncs, es poden trobar similituds en altres territoris com als principats alemanys, al nord d'Itàlia, així com a Castella o la resta de la Corona d'Aragó, especialment als regnes de València i Mallorca amb les germanies. Aquestes organitzacions tenien naturaleses molt diverses, però tot sembla apuntar que, com és el cas de la Comuna del Camp, van néixer de la necessitat d'organitzar-se davant dels abusos senyorials i defensar els costums locals. Els que en formaven part eren els membres del tercer estat, és a dir, menestrals i mercaders, però també la baixa noblesa amb un poder minoritari a la viles i que no participaven en el poder senyorial. Tot i que la Comuna podia representar la voluntat del poder popular, la pagesia, que ocupava la fracció més important i nombrosa de la societat, continuava apartada del poder municipal, lligada a la servitud i relegada merament a la funció productiva. Tanmateix, l'estructura de la Comuna i els seus representants era

«La Comuna del Camp funcionà entre el segles XIV i XVIII i agrupà els pobles del Camp de Tarragona per defensar els privilegis i els costums locals davant dels abusos del seu senyor, l'arquebisbe, i el comte de Barcelona»

semblant a la dels Consells Municipals o Universitats, formats pels caps de casa, és a dir, els *pater familias*. Els síndics, els representants dels pobles al consell comunal, s'elegien d'entre els més influents i amb una posició privilegiada dins la vila. A mitjans del segle XV els càrrecs de síndics i procuradors van agafar més protagonisme i exercien un poder més influent dins la Comuna fins al punt de crear-hi diferents càrrecs, entre ells el de Comuner, que faria la funció de director de l'organisme.

Les funcions del Consell eren, en essència, defensar els privilegis de les viles així com les seves lleis i costums legals davant els abusos de l'autoritat senyorial i reial. Així mateix, la Comuna tenia la facultat de representar jurídicament les viles, convocar lleves, reconstruir camins o convocar batudes per mantenir allunyats els llops del bestiar. Malgrat el vessant constructiu de la Comuna, en moltes ocasions fou un peó que utilitzaren els senyors per garantir el seu poder. El 1492, Ferran II el Catòlic va ordenar el cobrament de la gabel·la, un impost que gravava la carn i el pa, a tots els pobles del Camp, l'import del qual aniria destinat a la construcció d'un moll al port de Tarragona. Però els membres de la Comuna entenien que no estaven obligats a satisfer la despesa i van oposar-se a l'impost. El 1498, davant la negativa i amb la finalitat de guanyar-se el favor de la Comuna, l'arquebisbe, Gonzálo Fernández de Heredia, els perdonava el pagament de la gabel·la. No obstant això, des de Tarragona es van posar traves al tràfic de mercaderies procedents dels pobles comuners, fet que els obligà a desviar el comerç per la platja de Salou. El 1511, Ferran II el Catòlic va prohibir el trànsit de mercaderies per arreu de la costa del Camp a excepció d'aquelles que circulessin pel port de Tarragona, de manera que va obligar la Comuna a gravar totes aquelles mercaderies que

transitessin pel port de la ciutat.

A l'últim quart del segle XVII començaren a haver-hi fortes discrepàncies entre els membres de la Comuna del Camp. Valls i Reus, aleshores dues de les viles més importants de la Comuna, es distanciaren de la institució. Aquests problemes interns acabaren amb l'abandó de les viles més importants: el dia 1 de novembre de 1698, després d'una reunió amb fortes discussions entre els membres de la Comuna del Camp, la Selva, Reus i Valls, entre altres viles, decideixen deixar de formar part de l'entitat. Vista la nova situació, l'organisme no es tornà a reunir fins que, el 17 de novembre de 1700, aquests pobles s'hi tornaren a incorporar a causa de la mort sense successió de Carles II.

Amb la Guerra de Successió, la intensitat de l'activitat de la Comuna del Camp tornà a augmentar per tal de contribuir de manera econòmica i amb lleves a la guerra contra el rei. Tot i així, el 10 de juliol de 1713, amb la caiguda del Camp Tarragona a mans borbòniques, la Comuna demanà obediència a Felip V. Aquella fou la darrera vegada que els síndics es reuniren, tot i les lleves, allotjaments i prestacions que demanaren els borbònics. Amb el decret de Nova Planta, el 1716, la Comuna del Camp quedava legalment abolida per la centralització dels poders en la figura del rei i la desaparició dels privilegis del Principat de Catalunya. Els pobles i viles del Camp de Tarragona perdien una institució de més de quatre-cents anys que havia defensat els seus interessos comuns.

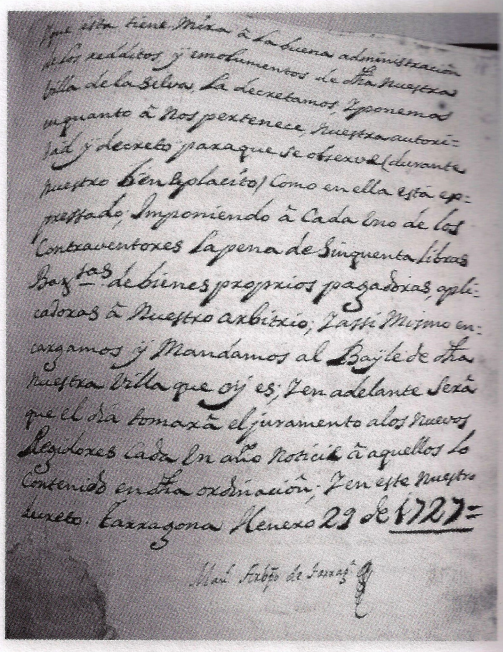
Tot i l'abolició legal el 1716, al Llibre Verd de la Selva, que era on la vila tenia recollits els seus privilegis, es conserva un escrit del gener de 1727 on es proposa tornar a l'organització del temps de la Comuna del Camp. El nou govern municipal havia «malbaratat los rèdits del Comú als acreedors se'ls estan devent considerables sumes». El document explicita que cal que les persones que facin aquesta feina «no sien pares, fills, sogres, gendres, germans ni cunyats dels Regidors». Davant la indignació dels vilatans i la demanda de tornar als vells costums, la resposta de l'arquebisbe fou l'avís de la imposició d'una «pena de sinquenta libras barceloneses de bienes propios» a aquells que s'atrevissin a recuperar la institució medieval.

La Comuna del Camp va tenir els seus alts i baixos, però funcionà durant gairebé quatre-cents anys. La seva activitat constant i els diversos enfrontaments

«L'organització comunal, més enllà del Camp de Tarragona, va ser una pràctica habitual a tota l'Europa occidental entre els segles XIV i XVIII»

amb els senyors demostren que no es tractava de cap malestar conjuntural, sinó que era fruit de la necessitat de defensar aquells costums que els pobles consideraven propis i que veien com les autoritats volien reduir a favor de l'assentament del seu poder. Sens dubte, la constitució de l'organisme dotà d'un instrument a totes les viles que interpretaven els seus interessos com antagònics als de l'autoritat. Un organisme que acabà formulant una identitat pròpia, la del Camp contra la ciutat de Tarragona, símbol del poder senyorial de l'arquebisbe.

Per acabar, només vull assenyalar que submergir-nos en la història de la Comuna ens ha de servir per conèixer altres realitats que no són la del nostre present. En ocasions trobarem similituds, però també moltes divergències. Sens dubte, com afirmava Walter Benjamin, la història s'ha de mirar a contrapèl per fer aflorar tot allò que ens ha estat amagat. En aquest clarobscur que és la història és on podem dotar-nos d'instruments que ens ajudin a construir el nostre futur. Finalment, des d'aquí vull animar els investigadors a continuar indagant en la història de la Comuna, revistar els estudis ja realitzats per poder presentar una visió més àmplia i continuar socialitzant la seva història. »

Llibre verd de la Selva del Camp amb la resposta de l'arquebisbe a l'intent de refer la Comuna després del Decret de Nova Planta.
Font: Arxiu Històric Municipal de la Selva del Camp.